

La mandioca o manyoca ens indica que la descoberta d'Amèrica fou catalana

Autor: Bel·lónides

Data de publicació: 24-08-2021

En Bel·lónides ha resseguit, en el seu blog 'La història usurpada', com el mot català 'manyoc' o 'manyoca' ha anat arrelant en idiomes com ara el portugués, el francès, l'anglès, el llatí i en algunes llengües nadiues americanes de Puerto Rico, Veneçuela, Brasil i la Guaiana francesa. Ha esdevingut un sinònim de 'mandioca' (neologisme creat, precisament, a partir de "manyoca"). Sembla que els primers descobridors catalans d'Amèrica el devien utilitzar per anomenar originalment aquest vegetal. L'autor de l'article aporta dades significatives segons les quals l'extensió d'aquest mot a Amèrica és una altra prova de la persistent -i obviada- presència dels catalans i la seva llengua en aquest continent.

Al Diccionario cubano, etimológico, crítico, razonado y comprensivo... (enllaç al document) (imatge següent), escrit l'any 1885 en espanyol per En José Miguel Macías, a la pàgina 22 s'hi diu que entre els boricua —la nació precolombina nadiua de l'illa de Puerto Rico— s'anomena mañoc al midó extret de l'arrel que els catalans avui coneixem com mandioca. I se'ns informa que no només els boricua feien servir aquest mot sinó que també ho feien d'altres pobles nadius americans. De fet, els francesos i els portuguesos, encara avui li diuen manioc.

A parer nostre, aquest terme manioc o mañoc s'assembla massa al terme català manyoc, que definiria molt bé el que és realment el preparat alimentari de la mandioca: una pasta filosa de midó amassada. En català, manyoc significa precisament això: una porció de fils, cabells, etc. que poden ésser engrapats amb una mà.

L'espanyol no té el terme mañoc i utilitza manojo. En francès i portugués tenen manioc, però en cap de les dues llengües no fa referència a cap grapat o bola de fils amassada, sinó simplement al nom del vegetal, fet que indicaria que l'han manllevat d'una altra parla.

Si ens fixem en les arrels del vegetal de la mandioca, veurem que també té forma de bony malgirbat, una mena de patata allargassada, una mena de manyoc. De 'manyoc' o 'manyoca' derivaria després 'ioca' o 'iuca' o 'lluca' o 'yuca', que en seria una abreviació. Així doncs, la paraula original catalana manyoc o manyoca podria ser l'origen de mañoc o manioc.

Una altre detall interessant el tenim en el nom científic de la planta, *Manihot esculenta*, una llatinització que clarament està relacionada amb la catalana manyoc.

En tot cas, si la paraula mañoc utilitzada pels indis boricua per designar la mandioca fos la catalana manyoc, això denotaria que entre les parles dels nadius americans encara es conserven rastres de la llengua catalana i, per tant, de la presència dels catalans a Amèrica, potser, fins i tot, des del temps de la descoberta. A més, indicaria que la influència de la nostra llengua entre els nadius americans fou persistent.

Aportem-ne algunes proves.

El terme català manyoc

Tornant al Diccionario d'en José Miguel Macías, aquest extreu la informació sobre el terme mañoc del llibre *Memorias geográficas, históricas, económicas y estadísticas de la isla de Puerto Rico (1831-1833)* d'en Pedro Tomás de Córdova (enllaç al document) (imatge següent).

Avui dia, els experts ens diuen que la mandioca és un tubércul alimentari d'origen centre-americà. Per tant, semblaria que cal cercar l'origen de la paraula entre les nacions que habitaven aquesta zona geogràfica. Tanmateix, al Diccionario també s'indica que l'historiador francès Antoine François Prévost, a la seva *Histoire general des voyages*, assegura que el vocable prové d'Angola.

Fragment del Diccionario d'en José Miguel Macías.

D'altra banda, el Diccionario (imatge següent), a la mateixa pàgina, ens afegeix que també els pobles originaris de Venezuela encara anomenen la mandioca com manioc o mañoc, tot i que s'hi adverteix que popularment no pronuncien mañoc sinó mañoca. A més, especifica que a Europa han transcrit aquesta veu de diverses maneres, com ara manihot o maniot.

Una mica més endavant, l'autor del Diccionario (imatge següent) ens adverteix que el terme manioc no seria originari dels indis de Venezuela sinó que procediria del terme brasiler (portuguès?) mandioka. Nosaltres no trobem encertada aquesta possibilitat.

En el cas del terme mandioca, veiem una probable alteració moderna del terme original català manyoca. De manyoca, el terme es va corrompre en manioca i en mandioca.

S'ha intentat relacionar mandioca amb el terme llatí *manducare* (mastegar). Tanmateix, a parer nostre, no té massa sentit fer servir el verb mastegar un aliment, atès que totes les menges sòlides es masteguen.

Altres estudiosos, per la seva banda, fan derivar el terme mandioca del guaraní (*mandiog*) o, com hem vist, del brasiler (*mandioka*). Els que fan derivar manioc del llatí hi veuen una contracció apocopada del terme llatí *manduca*, sense qüestionar-se la inutilitat, abans ja esmentada, d'emprar el verb mastegar un aliment quan tots els altres també es masteguen.

Nadius taiïns preparant manyocs, en un gravat del 1565

Al llibre titulat *Cuba primitiva: Origen, lenguas, tradiciones e historia de los indios de las Antillas Mayores y las Lucayas* (enllaç al document), de l'Antonio Bachiller y Morales, del 1883, se'ns concreta que el mañoc és com En Tomás de Córdova ens diu que s'anomena la pasta de farina de la mandioca a Puerto Rico (imatge següent).

L'obra *Resúmen de la Geografía de Venezuela*, de l'Agostino Codazzi, del 1841, ens aporta una varietat: el terme *mañoco*, que registra a Venezuela. Una evident espanyolització del ja prou espanyolitzat terme català, que passaria de *manyoc* a *mañoc*, per finalment convertir-se en *mañoco*. Aquest terme sí que ha estat inclòs al diccionari de la Real Academia de la Lengua Española, per significar 'mandioca', tot i que és una paraula derivada del terme català *manyoc*.

També els nadius de la Guaiana feien *mañoco*, segons ens explica el llibre *Diccionario histórico, geográfico, estadístico y biográfico del estado Lara*, del 1883 (pag. 514) ([enllaç al document](#)) ([imatge següent](#))

Si retrocedim una mica més ja anem trobant la forma catalana. Així, el naturalista Carl von Linné, botànic, científic, metge i zoòleg suec que establí els fonaments del sistema modern de la nomenclatura binomial, escrigué el 1779 el seu llibre titulat *Des Ritters Carl von Linné Königlich Schwedischen Leibarztes [et]c. [et]c. vollständiges Pflanzensystem: nach der dreyzehnten lateinischen Ausgabe und nach Anleitung des holländischen Houttuynischen Werks übersetzt und mit einer ausführlichen Erklärung ausgefertigt*. (Volum 13, pag 538) ([enllaç al document](#)) ([imatge següent](#)), on ja ens parla del *manyoc*, referint-se al *manioc* o a la *cassava* o *cassada*, és a dir, la *mandioca* i, a més, ens informa de la forma anglesa *Mandecho* per a *mandioca*.

Fragment del llibre de Carl von Linné, del 1779, on parla del *manyoc*.

El terme català *manyoca*

El femení de la paraula catalana *manyoc* seria *manyoca*. La trobem en nombrosos documents, escrits a la catalana, i també en la seva forma espanyolitzada, és a dir, *mañoca*.

En un altre document del 1847, titulat *Memorias sobre el estado rural del Rio de la Plata en 1801* ([enllaç al document](#)), del naturalista aragonès Félix de Azara, escrit en espanyol, se'ns explica que entre les principals produccions del Brasil a principis del segle XIX hi trobem la *manyoca* ([imatge següent](#)).

Aquesta paraula *manyoca*, que no figura al diccionari espanyol ni al portuguès, fa referència sense cap mena de dubte a la *mandioca*, i ens indica que al Brasil era i, probablement encara ho és, popularment coneguda com a *manyoca*, utilitzant el terme original en català que ja hem trobat també entre els pobles originaris de Puerto Rico i de Venezuela.

També al llibre titulat *Cartas edificantes, y curiosas escritas de las misiones extranjeras, y de Levante...* (pàgina 377) ([enllaç al document](#)) ([imatge següent](#)), del 1755, escrit en espanyol, del pare jesuïta Diego Davin, s'ens detalla com el pare Creully, també jesuïta, va viure a les missions de Caiena, a la Guaiana Francesa, com els indis nadius, alimentant-se se peix i *Cassave*, que ens assegura que és una mena de pa fet amb arrels de *manyoca*.

Fragment del llibre d'en Diego Davin del 1755.

Una altra vegada, per tant, trobem el terme català *manyoca* per referir-se a la *mandioca*, pel fet que avui dia el terme *cassave* és considerat sinònim de *mandioca*, tot i que al llibre s'explica que no és ben bé el mateix, atès que el *cassave* és el pa que se'n deriva.

L'any 1760, a Londres, Anglaterra, es publicava l'obra *The Modern Part of an Universal History, or From the Earliest Account of Time*. En aquest document es parla dels primers europeus que varen explorar i habitar Sierra Leone, a l'Àfrica. I es fa ressò de plantacions d'arrels de *manyoca* entre els indígenes. El fet que els estudiosos britànics utilitzin la paraula original catalana *manyoca* per definir la *mandioca*, indica que la paraula era prou coneguda internacionalment al XVIII.

Fragment del llibre anglès, escrit el 1760.

En canvi, a Santo Domingo, en un llibre de l'any 1883, l'esmenten en la seva forma espanyolitzada, és a dir com mañoca. Ho veiem al llibre Colección de leyes, decretos y resoluciones emanadas de los poderes legislativo y ejecutivo de la República Dominicana (enllaç al document) (imatge següent).

Manyoc i Manyoca és com els primers colons catalans d'Amèrica devien anomenar a la mandioca.

No hem trobat cap diccionari català que reculli les paraules manyoc o manyoca per referir-se a la mandioca. Manyoc hi apareix, amb les significacions que ja hem esmentat, i manyoca només hi apareix, en alguns pocs casos, en referència a una mena de guant molt específic dels caçadors.

Al nostre entendre caldria afegir-les als diccionaris perquè sembla clar que són paraules catalanes que han arrelat en idiomes com ara el portugués, el francès i en algunes llengües nadiues americanes (en la seva forma masculina) i en algunes llengües nadiues d'Amèrica (en la seva forma femenina), per significar mandioca, essent-ne probablement el mot original, que també va donar lloc als termes mandioca i iuca.

Sembla que els primers descobridors catalans d'Amèrica les devien utilitzar per anomenar originalment al vegetal i el preparat alimentari que avui coneixem com mandioca. El terme va arrelar profundament a les llengües dels pobles originaris d'Amèrica, especialment entre els nadius de Puerto Rico, Veneçuela, la Guaiana i el Brasil.

23 d'agost del 2021
Blog 'La Història Usurpada'
Bel·lònides

<https://historiausurpada.blogspot.com/2021/08/La-mandioca-o-manyoca-ens-indica-que-la-descoberta-dAmerica-fou-catalana.html>